

Izloha vzak četirtek in velja s poštno vred ali v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 32 din., pol leta 16 din., četri leta 8 din. Izven Jugoslavije 56 din. Naročnina se pošlje na upravnitvo „Slovenskega Gospodarja“ v Mariboru, Koroska cesta 5. List se dopušlja do odpovedi. Naročnina se plačuje v naprej. Telefon Interurban št. 115.

Posamezna številka stane 1-50 din.

Polštarna plačana v gotovini.

Uredništvo je v Mariboru, Koroska cesta št. 5. Rokopisi se ne vračajo. Upravnitvo sprejema naročnino, inserate in reklamacije. Cene inseratov po dogovoru. Za večkratne oglase primeren popust. Nezaprite reklamacije so poštno proste. Čekoval račun poštnega urada Ljubljana št. 10.605. Telefon Interurban št. 115.

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

2. številka.

MARIBOR, dne 10. januarja 1924

58. letnik.

Boj za šolo.

Šola je tisto torišče, na katerem se poglavito odločuje bodočnost. Kdor ima v rokah šolo, to je mladino in njeno vzgojo, ta ima v rokah bodočnost naroda in države.

Poduk in vzgoja je po svoji naravi stvar staršev in pravica in dolžnost cerkve. Družina je prva vzgojiteljica otroka in starši so odgovorni za to, ali in kako se vzgaja njihov otrok. Cerkev ima od svojega Ustanovitelja ji izročeno nalogo, podučevati in vzgajati podince in cele narode. Šola je po svojem bistvu samo namestnica familije ter mora mladino vzgojevati v smislu in po zahtevah staršev.

Taka je torej šola in mora biti vzgoja po naravnem pravu.

Te naravne razmere pa so bile takoj pogoršane in pokvarjene, ko se je šole polastila država in politika. Ko je svobodomiselnost prosvitljenost v drugi polovici 18. stoletja zavladovala po evropskih državah in v njenih upravah se je začela šola trgati iz naravnega razmerja do staršev in cerkve ter je postala politična stvar. Politične stranke, zlasti liberalna, so se vrgle na šolo ter hotele zagospodovati nad njo.

Liberalizem bi po svojem imenu vsepovsodi moral uveljavljati načelo svobode. Na gospodarskem polju je to načelo uveljavil do skrajnosti. Vsestranska gospodarska svoboda, neovirana gospodarska konkurenca: to je bilo temeljno načelo liberalcev po vseh državah. Če so vsled vršenja tega načela propadali in propadli nižji, delovni sloji ljudstva, delavec, kmet, obrtnik, kaj je to brigalo liberalno gospodo? Samo, da se je v višjih krogih množilo bogastvo! Na tistem polju, kjer bi bilo najbolj potrebno, pa liberalizem ni priznal načela svobode, in to je polje ljudske izobrazbe, mladinske vzgoje. Tu je s surovo nogo poteptal svobodo staršev in svobodo cerkve, ter sebe proglasil kot neomejenega gospodarja nad šolo in mladinsko vzgojo.

Tako je bilo v vseh državah, kojih se je polastil liberalizem. In tudi naši državi preti ista usoda.

Čim bolj se bliža čas, da pride v narodni skupščini v razpravo novi zakon o ljudskih šolah, tembolj dviga proticerkveni liberalizem svojo glavo. Dviga pa se zlasti v učiteljskih krogih. V Beogradu, odkoder prihajajo slabi zakoni, so svobodomiselnih srbskih učiteljev v javnosti zaklicali geslo: »Duhovniki, ven iz šol!«

V nedeljo, 18. novembra preteklega leta, je bilo v Beogradu učiteljsko zborovanje, na katerem je imel glavno besedo gospod Zika Radosavljevič, poročevalec v ministrstvu prosvete. Med drugim je rekel to-le: »Duhovščina se je vrinila v osnovno (ljudsko) šolo in vbrizgava v mlade duše mržnjo na vsakega, ki na drug način veruje v Boga. Pa to še ni vse. V zadnjem času so celo cerkveni dostojanstveniki naše pravoslavne cerkve pokazali apetit za klerikalizem. V zakonu o pravoslavni cerkvi, katerega je redigiral (sestavil) arhijerejski (škofovski) zbor v Karlovcih, se določa, da morajo verski poduk v šoli vršiti duhovniki. Ni potrebno povdarjati, koliko zla preti od te strani.

Učitelji, srbski učitelji na prvem mestu, imajo sveto dolžnost, da branijo šolo pred klerikalnim duhom. Ne smemo tudi gledati prekrižanih rok na katoliške oblasti naše države. Učitelji morajo marljivo delovati preko vseh činiteljev, da se sklene enoten zakon o ljudskih šolah za celo državo, ki bo odstranil duhovnike iz šol!«

Proti temu izzivanju svobodomiselnega srbskega učiteljstva je takoj nastopil poslanec dr. Hohnjec z interpelacijo, ki jo je vložil na ministrstvo prosvete. V tej interpelaciji povdarja tole: »Navedene besede poleg drugih, ki so padle tekom razprave o istem poročilu, osvetljuje misljenje, katero vlada v velikem delu našega učiteljstva. To je duh onega lažnega svobodomiselnosti, ki črpa svojo hrano iz plitvih in površnih knjžic, ki so bolj oddaljene od resnične, solidne vede, kakor nebo od zemlje. To je ono nasilno svobodomiselnost, ki hoče svobodo za svoja načela, pa naj bodo še tako nedokazana, neresnična in lažna veri in Cerkvi pa ne dovoljuje te svobode, pač pa vsako versko mišljenje in delovanje grdi s klerikalizmom. Odločno moramo odbiti mnenje, po katerem bi šola bila izključna domena (posest) učiteljstva. Šola nadomešča familijo, v njej se mora vzgoja dece vršiti v duhu in po zahtevi roditeljev. Narod plača učitelje, narod mora graditi in vzdrževati šole, torej je šola last ljudstva. Ogromna večina obitelji in ljudstva zahteva, da se vzgoja dece ne vrši po načelih nekake svobodne, človečanske morale, ampak po verskih principih. Za presojevanje teh principov in za vzgojo po njih je pristojna Cerkev, kateri celo sama država priznava to pravo v ustavi po členu 16, v katerem se nahaja tudi tole: »Verski pouk se vrši po želji roditeljev, odnosno varuhov, razdeljeno po veroizpovedih, toda v soglasju z njihovimi verskimi načeli.« — Vprašam torej gospoda ministra: 1. Ali je pripravljen opomniti učiteljstvo na navedeno določilo ustave in ga naglasiti? Ali smatra, da je proticerkveni

duh, ki vlada med velikim delom učiteljstva, koristen za šolo in državo?«

Gospod minister prosvete na to interpelacijo g. dr. Hohnjeca dosedaj še ni odgovoril. Menda stvar dobro premišljuje, da bi ne bilo zamere na nobeno stran.

Med tem pa je agitacija srbskega svobodomiselnega učiteljstva zavzela širše kroge. Izbrali so si za to vprašanje posebni odbor in ta je sestavil naslednjo resolucijo, ki je bila soglasno sprejeta: »Verski pouk ima veliko vzgojno vrednost v osnovni šoli in zato mora biti verouk v interesu pouka sestavni del učnega načrta. V novi državi mora šola služiti v prvi vrsti čuvanju narodnega in državnega edinstva in zato zahteva učiteljstvo, da se z zakonom odstranijo vsi oni vplivi, ki bi mogli škodovati narodnemu edinstvu in odvajati k separatizmu. Program za pouk verouka naj sestavijo strokovni ljudje, narodni učitelji naj predavajo v šoli vse predmete in tudi verouk, v kolikor bi ne bili druge vere nego učenci in v kolikor niso otroci preveč mešani v veroizpovedih. V takih slučajih se lahko porabijo za pouk verouka tudi duhovniki, ali samo oni, ki imajo razum strokovnih kvalifikacij tudi pedagoško kvalifikacijo (vzgojno usposobljenost).« To resolucijo so beograjski učitelji poslali upravi Jugoslovanskega učiteljskega združenja z željo, naj uprava pozove tudi druga društva, da se o tem vprašanju izjavijo.

Duh, ki veje iz te resolucije srbskega učiteljstva, je duh lajske framasonske šole. Kakor se je pred dvajsetimi leti francoskim framasonom (prostozidarjem) posrečilo, da so pod vodstvom francoskega ministrskega predsednika Combesa (Komba) iz francoskih ljudskih šol vrgli katoliški verouk s katoliškim duhovništvom vred ter tako ustvarili zgolj lajsko šolo (lajik — posvetnjak), tako hočejo sedaj svobodomiselnih učiteljev v naši državi iz vseh šol vreči duhovnike.

Ta liberalna gospoda si domišljuje, da je ona absoluten gospodar nad šolo in šolsko dečo. Starši, ki so odgovorni pred Bogom, vestjo in cerkvi za svoje otroke, nimajo do otrok nobene pravice več, ko prestopijo prag ljudske šole. Starši sicer gradijo in vzdržujejo šole, oni s svojim gavnim denarjem plačujejo učitelje, toda šola in učitelji niso radi staršev in njihovih otrok, marveč otroci in šola je radi učiteljev, ki nad šolo komandirajo po ljubi volji.

Ker so liberalni učitelji po svojem mnenju neovirani komandanti nad šolo, zato tudi zahtevajo v zgoraj navedeni beograjski resoluciji da naj program za pouk verouka sestavijo strokovni ljudje, torej navadni posvetni učitelji, ki naj tudi v šoli predavajo verouk. Katekizem in druge verske knjige ne bodo več sestavljali duhovniki, verske resnice ne bodo več določevali škofje in papež, v naši državi mora papež svojo nezmožljivost v verskih rečeh odstopiti na ministra prosvete in liberalno učiteljstvo. Kristusova naročila apostolom in njihovim naslednikom, škofom in duhovnikom: »Učite vse narode«, ne velja več za jugoslovanske narode, resolucija liberalnega učiteljstva to Gospodovo naročilo stavi izven snage, kakor se govori v centralističnem Beogradu, izven moči in veljave. Liberalni učitelji zapirajo duhovnikom vrata v šolo. Le v tem slučaju mu jih odprejo, če so učitelji druge vere kot otroci, ali pa če so otroci po veri pomešani, če torej poleg pravoslavnih otrok sedijo v šoli katoliški, muslimanski, židovski, protestantovski. Ker liberalen učitelj vseh teh ver ne učiti, kar je čudno, ker liberalen učitelj zna vendar vse, se duhovniku milostno dovoli, da pride v šolo za otroke svoje vere. Kajpada samo tak duhovnik, ki je za to spoznan za sposobnega ne od cerkvene oblasti, marveč od državne šolske oblasti.

Liberalni učitelji se s svojo protivnostjo proti katoliški cerkvi igrajo z ognjem. Kdor se z ognjem igra, si opali prste. In mi jamčimo svobodomiselnemu učiteljstvu, da si bodo hudo opalili ne samo prste, marveč cele roke. Načelo katoliške verske vzgoje stoji za nas trdno kakor skala. Katoliški shod v Ljubljani v avgustu 1923 je zahteval katoliškega ljudstva glede na šolo, poduk in vzgojo med drugimi določil v teh resolucijah: »V šolskih zadevah imajo pravico odločevati starši, cerkev in država. Kakor ima država pravico zahtevati določeno mero znanja in državljansko vzgojo, tako ima katoliška cerkev in katoliški starši pravico zahtevati katoliško vzgojo otrok. Zato zahtevamo za naše šole, naj bosta vzgoja in pouk v vseh predmetih, v kolikor zadevata versko-nravno stran, uravnana po načelih katoliške vere. Verouk bodi obvezen predmet v vseh državnih šolah. Obvezne morajo biti tudi verske vaje. Cerkev ima pravico voditi in nadzorovati verouk v šoli in čuvati, da se v šoli ne bo kaj učilo ali delalo proti veri in pravosti. Verski pouk in verske vaje morajo oskrbovati od cerkve pooblaščen katoliški duhovniki, le v izjemnih slučajih tudi druge, od cerkve pooblaščen moči. Poleg države in učiteljstva morajo imeti Cerkev in starši v šolskih odborih (krajevnih, okrožnih, pokrajinskih in osrednjih) primerno zastopstvo. Poleg državnih so dovoljene tudi zasebne šole.

Država jih mora podpirati. Veroučitelje na državnih šolah nastavlja državna oblast le v sporazumu s cerkveno oblastjo.«

Kdor primerja resolucije, sklenjene od katoliškega ljudstva na katoliškem shodu v Ljubljani, z gornjo resolucijo beograjskega učiteljstva, takoj opazi globok, nepremostljiv prepad ki se odpira med katoliškim ljudstvom in liberalnim učiteljstvom. Ta prepad so izkopal ter ga od dne do dne poglobljajo liberalni učitelji. Svobodomiselnost gospoda se vara, ako misli, da jim bo katoliško ljudstvo s popuščanjem od verskih načel pripravilo most. V obrambi verskih svetinj je naše ljudstvo vedno bilo ter tudi vedno ostane trdo, neizprosno, jekleno. Kje bo končna zmaga, o tem ne more biti dvoma. Naposled vselej in povsod zmaga ljudstvo. Ta zmaga je tem sigurnejša, ker gre za obrambo vekotrajnih katoliških verskih načel.

Netopirji centralizma.

Naši oblastniki vedno naglašajo, da so po vidovdanskim ustavi Srbi, Hrvati in Slovenci enakopravni in ogromne svote ljudskega denarja se tudi razmečejo za to, da bi se celemu svetu razglasila in predstavila popolna enakopravnost v državi SHS. To se dela samo za to, da bi svet začel misliti: pa kaj vendar hočejo potem ti Slovenci in Hrvati, zakaj so nezadovoljni?

Enakopravnost na papirju in v življenju.

Pisati, razglasiti in pripovedovati je lahko, ne da se pa prikriti delo in življenje, ki govori čisto resnico. Vedno dalje sega glas, da je enakopravnost po centralistični ustavi samo na papirju, ne pa v delu in življenju.

Beograjski oblastniki polagajo glavno važnost in brigo na vojsko in vojsko lahko vzamemo kot glavno merilo enakopravnosti. Od 300 generalov — to jih je veliko več kot nekdanj v Avstriji — so danes vsi brez izjeme sami Srbi. Do nedavno sta bila še en Hrvat in en Slovenec, pa so oba odstranili. Oficirjev imamo naš 6000, od teh je bilo okrog 400 Slovencev in Hrvatov, pa so večino že izrinili iz vojske. — Glavni zbor zunanjih zastopnikov naše države šteje nad 100 oseb. Med temi so samo tri Hrvati, a še ti samo po rodu in ne po mišljenju. Koliko se daje za gospodarske, prosvetne, dohodne in druge naprave pri nas, koliko pa za Srbijo, je itak dobro znano. V šolskih knjigah se v zgodovini o Srbih uči na 90 straneh, o Hrvatih in Slovencih pa samo na eni in še na tej se večkrat povdarja, da so Hrvati in Slovenci pravzaprav Srbi. Slovenski financarji morajo vsak mesec delati posebne pismene naloge v cirilici, v naših krajih se pa nastavljajo Srbi, ki znajo samo cirilico in povrh še Wranglovci, ki ne obvladujejo našega državnega jezika.

To je samo par primerov enakopravnosti v praksi ali v življenju, kakor jo izvaja beograjski centralizem. Oblastniki se čisto svojega postopanja sami sramujejo in zato pristavljajo svojim naredbam, da so tajne in da ne smejo priti med ljudstvo.

Propadanje centralizma.

Na temelju takih napak in krivic se ne more obdržati ne centralizem in tudi ne vlada, ki ga drži in izvaja. Samoradikalna vlada se krha na vseh koncih in krajih in na njeni stavbi zijajo globoke in nevarne razpoke, pa naj se Pašič še toliko trudi, da bi jih pred svetom prikril. Kupil si je Turke in Nemce in če h kupni ceni od časa do časa še toliko pridaja, vendar ne more računati na dovoljno oporo teh »zaveznikov«. — Pred kratkem je praznovala samoradikalna vlada svojo obletnico in če je pri svoji kupoprodajni politiki delala tudi zaključek, je pač lahko videla, da so poleg državnih, za katere ima malo smisla, tudi njeni lastni interesi zelo ogroženi.

Strankarske želje in koristi so velevala radikalom iti samim v vlado in odpahnuti od sebe demokrate, ki so prej z njimi složno zgradili in izvajali centralizem. — Čudno je že to, da je sedaj en del centralistov na vladi, drugi del pa v opoziciji. Iz tega se tudi vidi, da radikalni in demokrati niso ustvarili centralizma iz vidika kakih državnih, temveč zgolj strankarskih koristi.

Sprva radikalni svojih centralističnih somišljenikov niso hoteli nazaj v vlado, ker so se bali za koristi svoje stranke, sedaj pa z njimi glede centralizma niso več istih nazorov, ker se večina srbskih demokratov nagiblje vedno bolj avtonomističnemu naziranju. Pašič lahko k večjemu še čaka, da se zagrizeni centralist Pribičević s peščico svojih pristašev oddvoji od drugih demokratov ter njemu pridruži. Od tega pa ne bo dovoljno pomoči, kar bi Pribičević nudil, bi morali radikalni drago plačevati in če bi Pribičevićeva skupina zahtevala za sebe važna mesta, bi nastal med zavistnimi radikali tak hrup, da bi ga še Pašič ne mogel pomiriti.